

✧ מאמר שם בן מ"ב ✧

ראוי שלא להפסיק באמצע קריאת מ"ב מסעות ✧ רמז שם המפורש בן מ"ב
אותיות ✧ אופן חלוקת המברכים בפרשתנו ✧ אודות התאג כת"י מה"ר
שלמה הסופר

פס, ה'. ויסעו בני ישראל מרעמסס. א) בהגהותיו של-מהרי"ץ על המשנה,
במסכת מגילה פרק ג' משנה ו', גבי הא דתנן אין מפסיקין
בקללות אלא אחד קורא את כולן, העיר בזה"ל, מהר"ר אברהם סבע ע"ה
בספרו אמר, דמ"ב מסעות שבפרשת מסעי, אין ראוי להפסיק ביניהם אלא
יקראם אחד, מטעם כמוס. וכן ראוי לנהוג עכ"ל. ודברי הר"א סבע, הם בספרו
צרור המור על התורה בפרשתנו, והעלהו כבר גם-כן בקצרה המגן אברהם
בסימן תכ"ח סס"ק ח' בזה"ל, כתוב בצרור המור, מ"ב מסעות שבפרשת
אלה מפעי אין להפסיק בהם, שהם נגד שם מ"ב עכ"ל:

ולעמוד על עיקרו של-עניין, נביא כאן חלק מדברי הרב צרור המור שהם
באריכות וז"ל, אלה מפעי וגו' (לעיל א') הנה כתיבת אלו המסעות
נראה שהיו מיותרות. עד שאמרו שהוא להודיע חסדיו של-מקום שלא היו
נעים ונדים, שהרי בארבעים שנה לא הלכו אלא שנים וארבעים מסעות וכו'.
וכן נראה כי הטעם שנכתבו אלו המסעות, וכן שכתב בהם שנכתבו על פי
השם, להורות על מעלת התורה, שיש בה דברים עמוקים ולא דבר ריק הוא
וכו'. ולפי שהכל הולך אחר החיתום (כדאיתא בברכות דף יב.). ועכשיו רצה
לחתום התורה באלו המסעות, כי ספר אלה הדברים נקרא משנה תורה וכו'.
ולהורות שיש באלו המסעות דבר גדול, אמרו רבותינו ז"ל [עיי' לקמן ד"ה
ובלתי. יב"ן] שנכתבו כאן שנים וארבעים מסעות, רמז לשם המפורש של-שנים
וארבעים, הוא שם של-אבגית"ץ, הרמוז בפרשת בראשית במספר הימים. והם
שבע תיבות, ובכל אחד יש בו שש אותיות, עולים שנים וארבעים. וכל אחד
יוצא מיומו, אבגית"ץ מיום הראשון. קר"ע שט"ן יוצא מיום שני, לפי שבו
נברא גיהנם. וכן כולם על זה הדרך. ולכן נכתבו בכאן שנים וארבעים מסעות,
כנגד זה השם של-שנים וארבעים, הרמוז באמרו י"י בם סיני בקודש (תהלים
ס"ח, י"ח), לרמוז שיש באלו המסעות דבר גדול, והוא חותם התורה כולה.
וכמו שהתורה התחילה בימי בראשית, שבהם רמוז שם י"י ב"ם, כן סיימה

בפרשת ואלה מסעי, בסיפור שנים וארבעים מסעות, שהם כנגד שם של-שנים וארבעים שהזכרנו. לרמוז שהתורה כולה כלולה וקשורה וחתומה בחותם אחד, בסוד י"י אחד (דברים ו', ד'), ובסוד י"י בם, ואין בה פירוד וחילוק, אלא שהיא קשורה תחילתה בסופה וסופה בתחילתה. ולכן כתב באלו המסעות **ויכתב משה את מוצאייהם למסעיהם על פי י"י (לעיל ב')**, להורות לנו שיש בהם דבר גדול. ולכן התורה כולה עם ספר אלה הדברים, כלולה בסוד שנים ושלושים נתיבות חכמה. ולכן התחילה התורה בבי"ת של-בראשית וסיימה בלמ"ד של-ישראל (דברים ל"ד, י"ב), לרמוז שנים ושלושים נתיבות חכמה. ואחר שאלו המסעות הם במספר במשקל, רומזים לשם של-שנים וארבעים בסוד י"י בם, אין להפסיק החזן בקריאת הפרשה, אלא שיקראם כולם עם אדם אחד, בעניין שיהיה המשכן אחד וכו' עכ"ל. ועיין עוד בדברינו לעיל פרשת בראשית על תיבת בראשית ד"ה וקודם:

(ב) וכל האחרונים שראיתי רבים מהם, העתיקו דברי המגן אברהם דלעיל (ד"ה בהגותיו) בשתיקה. ותמהני כי עין רואה בכל ספרי החומשין, הן של-ספרדים הן של-אשכנזים, הפסיקו לעשות מברך שני בפסוק י"א, **ויסעו מים סוף וגו'** כשהפרשיות פרודות, והלא מ"ב המסעות תחילתם מרעמסס (בפסוק שלפנינו) וסיומם בערבות מואב (פסוק מ"ח) עיין רש"י ורבינו בחיי. ובספרו כד הקמח (אמצע עניין סוכה) מנה רבינו בחיי כל אלו המ"ב המסעות אחת לאחת למצוא חשבון. וכבר בסדר עולם רבה ומדרש הגדול כאן דף תקס"ד תקס"ה איתא שכולן מ"ב מסע, תחילתן רעמסס, וסופן ערבות מואב יעו"ש. גם בספרי התיגאן כת"י יסוד קדמונינו חכמי תימן, הפסיקו באמצע המסעות. אמנם לא בפסוק **ויסעו מים סוף וגו'** כבדפוסים, אלא בפסוק מ' **וישמע הכנעני מלך ערד וגו'** [מטעם שיש שם ריוח פרשה, וגם העניין נפסק קצת. וזו דרך התיגאן בכל דוכתא, דלא כדפוסים. ומה שמסיים המברך ראשון (בפסוק ט"ל) **ואהרן בן שלש ועשרים וגו' במתו וגו'**, לא חשבי ליה וכל כי האיי גוונא סיום בדבר רע כנודע, ועיין סערת תימן דף ק"ה אות ג']. וכן הוא מנהגינו פשוט. ובספר תיקון יששכר דף ע"ז ודף פ' שהביא חלוקת המברכים שמצא בשני קונדריסים שנים, ואחד מהם בשם הגאונים, ראיתי שבשניהם כתוב להפסיק בפסוק (לקמן ט') **ושבעים תמרים ויחנו שם:**

ומהרי"ץ שסיים על דברי הרב צרור המור שכן ראוי לנהוג, נראה לכאורה דאתא לאפוקי מן המנהג המקובל. וגם מהרד"ם בשתילי זיתים שם בסימן תכ"ח ס"ק י"ט העלה דברי המגן אברהם הללו בשם צרור המור. ואחר זמן ראיתי בלוח ארץ ישראל של-הרי"מ טוקצינסקי שציין להלכה למעשה דברי המגן אברהם שלא להפסיק במסעות, וכן בלוח של-קהל מחזיקי הדת. ועיין עוד בספר חיים למהר"ח פלאגי סימן ט"ז סעיף י"א, ובשו"ת רבבות אפרים חלק ו' סימן קנ"ג אות ט"ו, ובארחות רבינו בעל קהילות יעקב חלק א' דף קע"ח. ולקמן ד"ה ודוקא. ובמעם לועז כאן דף שס"ב נקט בלשון "אסור" לחזן הקורא בתורה להפסיק במסעות, אלא יש לקרותם בעולה אחד עכ"ל, ונראה שהפליג קצת, כי עכ"פ איסור מדינא בודאי אין כאן. ופשיטא דשפיר מתפרש לשון "אין" דנקט הרב צרור המור "אין ראוי" כמו שהבין מהרי"ץ בפשיטות, ועיין עוד מ"ש בס"ד בכגון דא בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר יורה-דעה הלכות לימוד תשב"ר סימן קס"א אות י"ג:

(ג) **ובמאמר** משנת מהרי"ץ פרק י"א דף ט"ז הערה ל"ח כבר כתבתי בס"ד אודות פתגמא דנא, והעליתי דמסתברא שלא כתב מהרי"ץ זאת אלא כפי שיטתו בילדותו, וכמבואר שם לעיל מינה בפרק ח' שהגהותיו הללו הן מימי חרפו. מה שאין כן למאי דחזר בו אחרי כן להעמיד מנהגי הקדמונים, הוא הדין בזה. וכמו שתראה בספרו עץ חיים דף קל"ח ע"ב איך יקר בעיני רוח קדשו פיסוק המברכים שבתגאן, וכדלהלן בפרשת כי תבוא על פסוק יפתח י"י לך:

אבל עתה נראה לענ"ד שאין הדבר פשוט כל כך, כי זה מקרוב האיר הי"ת את עיני להכיר את התאג של-מה"ר שלמה הסופר, שהיה לנגד עיניו של-מהרי"ץ, כמו שביארתי בס"ד לעיל פרשת ויחי על פסוק פחז כמים ד"ה ועכשיו. וראיתי שציין שני מכאן, בפסוק **ויסעו בני ישראל מרעמסם**, ושלישי לקמן (פסוק נ"ד) **והתנחלתם את הארץ בגורל וגו'** [וביתר המברכים שבפרשה, אין חילוף. צילום מהספר הנזכר, תמצא לעיל בתחילת ספרנו זה בדף 4]. והרי זה בעליל כשיטת בעל צרור המור וסיעתו. ולא עוד אלא שהוסיף ארבעה פסוקים, אחרי סיום מ"ב המסעות. [ובדפוסים ואף בתיגאן כת"י שבידינו שבדקתי, ציינו שלישי במקום ריוח הפרשה, דהיינו (בפסוק נ') **וידבר י"י אל משה בערבת מואב וגו'**. ואולי לא רצה מה"ר שלמה לסיים שם, משום דכתיב

(בפסוק מ"ט) ויחנו על הירדן וגו' עד אבל השטים, וחשיב ליה סיום בדבר רע, כיון שנכשלו שם ישראל בעבירה, וכדכתיב (לעיל כ"ה, א') וישב ישראל בשטים ויחל העם וגו', ועיין עוד תנחומא פרשת בלק אות כ'. ואחר-זמן מצאתי סייעתא לכך, שאפילו בפסוק ותצא דינה בת לאה וגו' (בראשית ל"ד, א') לא רצה לפתוח הקריאה, מפני שזה גנאי, כדלעיל התם בפרשת ויצא ד"ה והנה. ועוד שהפסוק מסיים עד אבל השטים בערבות מואב, ומתקשר יחד עם תחילת פרשה שאחריו, שה' דיבר עם משה באותו מקום, כמו שנאמר וידבר י"י אל משה בערבת מואב, על כן העדיף להתחיל מפסוק והתנחלתם וגו' כנזכר לעיל, שהוא מתקשר גם עם הפרשה שלאחר מכן (ל"ד, א'. ב') וידבר י"י וגו' זאת הארץ אשר תפל לכם בנחלה]:

ומאחר שבתאג זה שנכתב בשנת ה'רנ"ח ליצירה, דהיינו לפני יותר מחמש מאות שנה, רשום כן על-ידי הסופר הנזכר עצמו בפשיטות, כאשר ניכר למעיין בגוף הספר, מסתמא יש כמה תיגאן קדמוניות כן, שאם נחפש אחריהם נמצאם. דאי לאו הכי, מסתברא שהיה לו להעיר שעשה זאת על-פי ספר צרור המור, וכדומה. כדי שהמעיינים בו לא יתמהו. ואעיקרא לא מסתברא שהגיע לידו ספר צרור המור, כי הם בני אותו הדור. ולא עוד אלא שהרא"ס בעל צרור המור היה בארץ רחוקה ממנו, היא ספרד, ובזמן הגירוש. [וישנם עוד חילופים רבים בחלוקת המברכים, בינו לבין שאר התיגאן, בהרבה פרשיות. ולעת הפנאי ראוי לעמוד על זה, מאין יצא לו, כי גם כשיטת הדפוסים אינו. וכבר חכם אחד מאוחר ציין שם בגליונות תאג זה מקומות החילופים, וניכר הדבר בשינוי הכתב שביניהם. ובפרשת בחוקותי, בתוכחה דהיינו מפסוק ואם לא תשמעו לי וגו' (ויקרא כ"ו, י"ד) לא ציין מהר"ש הסופר להתחיל רביעי, אלא לאחר מכן, וגם החכם הנזכר לא העיר על זה. ונתבאר העניין בס"ד בדברינו שם על פסוק הנזכר]:

ובלתי רחוק הדבר בעיני ההדיוט, כי עניין זה שאין להפסיק בקריאת מ"ב מסעות, לא מליבו של-הרב צרור המור לבדו יצא, אלא מקובל היה בידו מרבותיו ומקודמיו או כיוצא בזה. כי לא פורש בלשונו בהדיא שזה מסברת עצמו. [ולכאורה יש סייעתא לכך, ממה שמצאנו כיוצא בזה לבעל צרור המור בפרשת כי תשא, שכתב בסתם כי אין נענים באמירת שלוש-עשרה מדות אלא אם-כן עושים אותן וכו' יעו"ש. ומשמע להמעייין לכאורה שהם דברי עצמו. והרי בראשית חכמה ובחמדת ימים כתבו זאת בשם הגאונים, שהיו מאות רבות של-שנים לפניו, כיעויין בדברינו לעיל התם בפרשת כי

תשא על פסוק ויעבור ד"ה והמקור. אבל אולי לזה נתכוון במה שהקדים לכך לעיל מינה ופירושו "ידוע" כיעו"ש. ור"ל שאין זה הפירוש שלו, אבל ידוע הוא לרבים. על-כל-פנים מסתמא אפשר למצוא בספרו הוכחות כיוצא בזה, אלא שאין הפנאי מסכים לחפש. ועיין בדברינו להלן הפטרת כי תבוא על פסוק ועמך כולם צדיקים ד"ה אכן]. ומעתה יתכן שהיה לו ולמה"ר שלמה הסופר, מקור משותף. ועל-כל-פנים את עיקר העניין שמ"ב מסעות הם רמז לשם בן מ"ב, הקדים בהדיא לכתוב זאת בשם אמרו רז"ל. ואף שאין מקורו לכך ידוע לנו, מסתמא היה לפניו באחד מספרי חז"ל שאבדו מאתנו. והראיה שגם שלושה מחכמי תימן (שחלק מהם ודאי היו עוד לפניו) העלו זאת בספריהם, דהכי איתא בכת"י מעיין גנים ומדרש הביאור וילקוט שו"ת, למה המסעות מ"ב, אמרו רבותינו כנגד שם בן מ"ב אותיות, לקיים מה שנאמר (לעיל ט', כ') על פי י"י יחנו ועל פי י"י יסעו עכ"ל, והובאו דבריהם בתו"ש כאן דף קס"ו אות י"ג. ושם במבוא שבכרך א' דף י"ז מבואר שמעיין גנים נתחבר בשנת ה'קפ"ו, ומדרש הביאור בשנת ה'ר"א. ואף שהם לא הוסיפו לכתוב בהדיא שאין להפסיק המברך שם, אולי ממילא קרוב הדבר להיות מובן מאליו. ועל דרך זה מצינו שכתב מהרי"ץ בעץ חיים חלק ב' סדר אגדתא דפסחא דף י"א ע"א בשם האר"י, שירא שמים יזהר שלא להפסיק בדברים שאינם לצורך הלילה, בין ארבעת הכוסות, כי הם כנגד ארבע אותיות השם הקדוש יעו"ש"ב. ומה שמפסיקים שם ביניהם באכילה ושתייה, לא חשיב הפסק, כי הן מצוה:

(ד) הלכך מהשתא חוזרני בי, וקמה וגם ניצבה הוראת גאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א לדידן נמי שכן ראוי לנהוג שלא להפסיק באמצע מ"ב מסעות, וראוי להנהיג כן אם אפשר בלא מחלוקת חס ושלום. ובזה יהא גם זכר ועילוי נשמה להרב הקדוש בעל צרור המור, כי זהו החידוש היחיד שהעלו הפוסקים מדבריו, שאין לו מקור נוסף, ועיין לשון החיד"א בשם הגדולים בערכו. ומצורף עמו תנא דידן, מה"ר שלמה הסופר זצ"ל. ועיין עוד למהרי"ץ במעיל קטון סימן ו' ס"ק ע"ח דף רי"ח, לעניין י"י אלהיכם אמת: ודוקא בשחרית שבת יש לנהוג כן. אבל במנחת שבת ובשני וחמישי, פשיטא לענ"ד דלא. שאי-אפשר להטריח על הציבור לקרוא אז כל-כך הרבה פסוקים, דמהאיי טעמא תיקנו חז"ל אז רק עשרה פסוקים כידוע. ואף שבשאר קהילות הנהיגו משום-מה להוסיף ולקרוא אז עד סוף מברך ראשון, מכל-מקום

כאן היא אריכות יתירה מאד שאין דוגמתה. וגם בעל צרור המור יודה בזה, דשאני שחרית שבת דבלאו הכי יקראו את כל המסעות, על כן יש לצרפם יחד. וכן בתאג מה"ר שלמה הסופר עצמו, ציין לקרות במנחת שבת ובשני וחמישי, גג"ה סימן, כבשאר כמה תיגאן, ותו לא. הרי שאין קוראים אז אלא עד פסוק י"א, ויחנו במדבר פינ. ובדקתי ומצאתי שיש נוסחאות תיגאן כת"י שכתוב בהן דג"ג סימן, והכי מסתברא. [גם מצד השמות, עדיף הכי. כי בכל הקריאה יש ששה מסעות, ונמצא שקריאת אותם הימים מסתיימת בסוף שם. מה שאין כן לסימן גג"ה, מפסיקים אחרי האות הראשונה של-שם שלישי]. ויש נוסחאות גו"ה, ואכמ"ל. ותמיהא לי על מה שמצאתי כי בסידור אשכנזי אחד בזמנינו הוצאת אשכול, הדפיסו לקרות גם אז עד סוף מ"ב המסעות. ונודע לי כי כן נהגו גם החלבים בארם-צובה. שוב ראיתי בספר מנהג ישראל תורה חלק ב' דף קפ"ח בשם נימוקי אורח-חיים למהרח"א ממונקאטש, שגם בחול יש לקרותן לאחד, והעולם לא נהגו כן. אבל בשערי רחמים שער ז' ס"ק כ"ו משמע דבחול אין להקפיד. אך באמת מנהג העולם שלא להקפיד בזה אפילו בשבת, וכבר תמה על זה בנוהג כצאן יוסף וכו' ע"כ. ועיין עוד לעיל ד"ה ומהרי"ץ. על-כל-פנים בשבת שחרית ראוי לנהוג כן, כאשר דיברנו לאמר. וסוד שם בן מ"ב, נבין ונזכור, וגם נשמור. ונזכה להריח יופי צרור המור:

סס, סס. ויחנו בַּסֶּפֶת. עיין בדברינו לעיל פרשת אמור על פסוק למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וגו' ד"ה ולענ"ד:

סס, ו'. ויחנו בַּאֲתָם. עיין בדברינו לקמן בסמוך על פסוק ויסעו מאתם וגו' ד"ה ברם, ועל פסוק ויחנו בקהלתה ד"ה ולעיל:

צורך כתיבת המסעות ♦ סיבת הגעיות בתיבות ויחנו

סס, ז'. ויסעו מאתם וגו' ויחנו. א) צורך כתיבת המסעות, נתבאר בדברי חז"ל במדרשים ובספרי המפרשים, בכמה פנים. ועיין בדברינו לעיל בפרשתנו על פסוק אלה מסעי, ד"ה צריך. ומהרש"ב בעולת שלמה דף שע"ו הביא שיובן על-פי מאמר חז"ל ביבמות דף צז. כל האומר דבר שמועה